

Özgürlükçü bir programın tasarım sürecindeki dönüşüm hareketimin Freire'nin fikirleri ışığında otoetnografik analizi

Autoethnographic analysis of my transformation movement in the design process of a libertarian curriculum in the light of Freire's ideas

Hatice EKEMEN^{1*} , Seval FER²

¹ Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

² Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye

Çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

Özet: Araştırmada, özgürlükçü bir programın tasarım sürecindeki dönüşüm hareketimi Freire'nin fikirleri ışığında, doktorant, öğretmen, kadın ve anne kimliklerim üzerinden anlamayı ve anlatmayı amaçlıyorum. Otoetnografi araştırma desenini kullandığım çalışmanın birincil veri kaynakları, Tasarımcı Yansıtma Formu ile elde ettiğim eleştirel diyalog metinleridir. Kişisel fotoğraflarım ile tez danışmanım, oğlum ve doktorant arkadaşım ile yaptığım resmi olmayan görüşmeler çalışmanın diğer veri kaynaklarıdır. Araştırma verilerini toplamak, analiz etmek ve çalışma raporunu yazmak için özgürlükçü bir anlayış benimsedim ve kendi işlem adımlarımı ortaya koyan bir model oluşturdum. Bulguları "gerçekliğin farkına varma, eleştirel sorgulamaya geçiş ve dönüştürme eylemine geçme" başlıklarıyla tartıştım. Sonuçlar, araştırmacılara program tasarımı sürecine ilişkin Freire'nin eleştirel pedagoji yaklaşımıyla bütünleştirilmiş veri sunabilir. Yanı sıra doktorant, anne, öğretmen ve kadın kimliklerine sahip bireyler başta olmak üzere ezilen ve insandışılaşmış bireylerin dönüşüm sürecinde farkındalık oluşturarak onların özgürleşme mücadelesine katkıda bulunabilir. Benzer amaçlarla, programın uygulama, değerlendirme ve tez süreci ile mevcut çalışmanın kapsamı dışındaki kimlikler üzerine çalışmalar yapılabileceği gibi, diğer eleştirel pedagoji kuramcılarının fikirleriyle bütünleştirilmiş otoetnografik çalışmalar da yapılabilir.

Anahtar Sözcükler: Freire, özgürlükçü program, otoetnografi, doktorant, anne, kadın, öğretmen

Abstract: In this research, I aim to understand and explain my transformation movement while designing a libertarian curriculum in the light of Freire's ideas through my identities as a PhD candidate, teacher, woman and mother. The primary data sources of the study, in which I use the autoethnography research design, are the critical dialogue texts I obtained through the Designer Reflection Form. My personal photographs and informal interviews with my supervisor, my son and my fellow PhD candidate are the other data sources of the study. I adopted a libertarian approach to collect, analyze the research data, and write the report, and I created a model that laid out my own process steps. I discussed the findings under the headings of "becoming aware of reality, transition to critical inquiry, moving to the act of transformation." The results can provide researchers with data on the curriculum design process integrated with Freire's critical pedagogy approach. In addition, it can contribute to the liberation struggle of oppressed and dehumanized individuals, especially individuals with PhD candidate, mother, teacher and woman identities, by raising awareness in the transformation process. For similar purposes, studies can be conducted on the implementation, evaluation, and thesis process of the program, as well as on identities beyond the scope of the current study. Additionally, autoethnographic studies integrated with the ideas of other critical pedagogy theorists can also be conducted.

Keywords: Freire, libertarian curriculum, autoethnography, PhD candidate, mother, woman, teacher

1. Giriş

"Baskının esaretinden kurtulmak için onun içinden ayağa kalkmak ve ona karşı çıkmak gerekir. Bu ancak praksis yoluyla yapılabilir: Dönüştürmek amacıyla dünya üzerinde düşünmek ve eylemde bulunmak" (Freire, 2019a, s.70). Akademik çalışmalarımın yanı sıra, günlük konuşmalarımda da sıkça atıfta bulunduğum Paulo Freire ve onun eleştirel pedagojisi ile bu sözlerle tanıştım. Kendimi baskı altında hissettiğim bir dönemde ayağa kalkmak için yaşadığım tahakkümlere karşı çıkmaya ve dönüşüm için harekete geçmeye karar verdim. Akademik açıdan ilk icraatım, doktora tezim kapsamında Freire'nin eleştirel pedagoji yaklaşımını program alanıyla bütünleştiren "özgürlükçü" bir program tasarlamaktı. Programı tasarlarken zaman zaman doktorant, öğretmen, kadın ve anne kimliklerim üzerinden Freire'nin (2019a) tabiri ile "ezilen"

ve “insandışlaşmış” konuma geldiğimi fark ettim. Farkına varma durumumla başlayan süreç, kimliklerim üzerinden bir dönüşüm hareketini beraberinde getirdi.

Dönüşüm sürecimi anlama ve anlatma isteği, tez danışmanımın tasarladığımız programın kuramsal alt yapısını oluşturan Freire’nin eleştirel pedagoji yaklaşımı üzerine yaptığım derin okumalar sonucunda ortaya çıktı. Bu yaklaşıma göre zor ve sancılı bir sürecin akabinde ortaya çıkan yeni “ben” ancak diğer insanların da insanlaşması ile varoluşunu tamamlayabilir (Freire, 2019a). Deneyimlerimin ardından yaşadığım dönüşümü diğer insanlara anlatarak kendi var olma sürecimde birlikte mücadele edebileceğimize inandım.

Makalenin amacını açıklamadan önce “ben” diye adlandırdığım varlığımı oluşturan kimlikleri tanıtmamın, çalışmamın anlaşılabilirliği için faydalı olacağını düşünüyorum. Mesleğinde on ikinci yılına girmiş bir matematik öğretmeniym. Gerek lisans gerekse lisansüstü eğitimlerimde öğrendiklerimi sahaya inerek uygulama fırsatı verir öğretmen kimliğim. Akılcı ve detaycıdır. Eğitim sisteminden ve kültürel yozlaşmadan kaynaklandığını düşündüğü baskı ve zorlamalar karşısında zaman zaman ümitsizliğe kapılsa da, mesleğini hakkıyla yapmaya çalışır. Halet-i ruhiyetimi sürekli değiştiren doktorant kimliğimdir. Akademik çalışmalar beni geliştiriyor dedikten kısa bir süre sonra, artık bırakacağım doktorayı diyerek depresif bir ruh haline bürünür. Kadın kimliğim güçlü bir şekilde durmasını bilir ve mücadelecidir. Hemcinslerinin yaşadığı tahakkümün farkındadır ve bunlara şiddetle karşı çıkar. Duygusal yönüne hükmeden tek kimliğim ise anne kimliğimdir. Zorluklarla mücadele ederken gücünü oğlundan alır. Güçlü ama yorgundur. Mutlu ama mutsuzdur.

Çalışmamın çıkış noktası doktora tezimin kapsamında bir program tasarlarken yukarıda sunduğum kimliklerim üzerine yaşadığım dönüşümü anlama ve anlatma isteğiydi. Bunun için otoetnografi araştırma deseninin sunduğu imkânlardan yararlanabileceğimi düşündüm. Otoetnografik çalışmalar ile ilgili alanyazını incelerken, Freire, eleştirel pedagoji ve öğretmen ile doktora öğrencisi kimlikleri üzerine yapılan çalışmalara rastladım. Benim gibi eğitimci kimliğine sahip Sondari (2023), doktora dersi kapsamında yaşadığı deneyimleri araştırmış ve eleştirel pedagojinin çeşitli kimlikleri üzerine dönüştürücü etkisine ilişkin sonuçlar elde etmiştir. Roland ve Jones (2023), lisansüstü düzeyde birlikte verdikleri bir dersteki eleştirel pedagoji uygulamalarını araştırmış; zor konuların (ırkçılık, cinsiyetçilik, sınıfçılık vb.) öğretiminde iki meslektaş olarak ortak performans pedagojilerini, mekânın, sesin ve duyguların önemini incelemiştir. Robinson, Bowen ve Lane (2023) Freire’nin eleştirel pedagojisi ve eleştirel ırk teorisinden yararlanarak ırksal eşitsizlik üzerine yaşadıkları deneyimleri karşılaştırmıştır. Freire’nin fikirleriyle bütünleşen otoetnografik bir çalışmada, Diversi ve Moreira (2016), yeni sömürgeci dönemdeki varoluşlarıyla ilgili kırılma ve çatlaklıkları açığa çıkarmayı amaçlamıştır.

Alanyazında, otoetnografiyi kadın ve anne kimlikleriyle bütünleştiren çalışmalar da mevcuttur. Bektaş Ata (2016), güvenli bir siteye taşındıktan sonraki deneyimlerini çeşitli açılardan ele alırken, bir kadın araştırmacı olarak yaşadıklarını anlatmıştır. LeBlanc ve arkadaşları (2022), beş anne akademisyenin Covid-19 salgınının anne ve akademisyen rollerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırmalar, Freire’nin fikirleri veya eleştirel pedagojiyle bütünleştirilmiş otoetnografik çalışmaların çeşitli kimlikler, bir ders, bir kavram ya da bireyleri etkileyen bir durum üzerine yapıldığını göstermektedir. Ancak ilgili literatürde, bir programın tasarım sürecindeki çeşitli kimliklerin dönüşümünü Freire’nin fikirleri ışığında anlatan çalışmalara rastlanmamıştır.

Mevcut çalışmada, özgürlükçü bir programın tasarım sürecindeki dönüşüm hareketimi Freire’nin fikirleri ışığında, doktorant, öğretmen, kadın ve anne kimliklerim üzerinden anlamayı ve anlatmayı amaçlıyorum. Çalışmamın sonuçları, araştırmacılara program tasarım sürecini Freire’nin eleştirel pedagoji fikirleriyle bütünleştiren veri sunabilir. Ayrıca

doktorant, anne, öğretmen ve kadın kimliklerine sahip bireyler başta olmak üzere, insandışlaşmış veya ezilmiş hissedenen tüm bireylerin dönüşüm sürecinde farkındalık oluşturarak onların özgürleşme mücadelesine katkıda bulunabilir.

2. Yöntem

Özgürlükçü bir programın tasarım sürecindeki dönüşüm hareketimi anlamak ve anlatmak isteğim, beni otoetnografi araştırma desenini tercih etmeye yöneltti. Otoetnografi, kişisel deneyimlerden yola çıkarak kültürel metinlerin, deneyimlerin, inançların ve uygulamaların tanımlandığı ve yorumlandığı bir araştırma yöntemidir (Adams ve ark., 2017). Bu çalışmalarda bireyler, kültürel deneyimlerin çeşitli yönlerini ortaya çıkarmak için kendi deneyimlerini kullanır (Ellis ve ark., 2011). Kadın, anne, doktorant ve öğretmen kimliklerimle toplumda var olan bir insan olarak yaşadığım deneyimleri anlatmak, bu deseni tercih etmemin temel nedenidir. Ayrıca, kendi deneyimlerim yola çıkarak insandışlaşmış veya ezilmiş hissedenen tüm bireylerin özgürleşme mücadelesine katkıda bulunabilme amacım, beni söz konusu deseni tercih etmeye yöneltti.

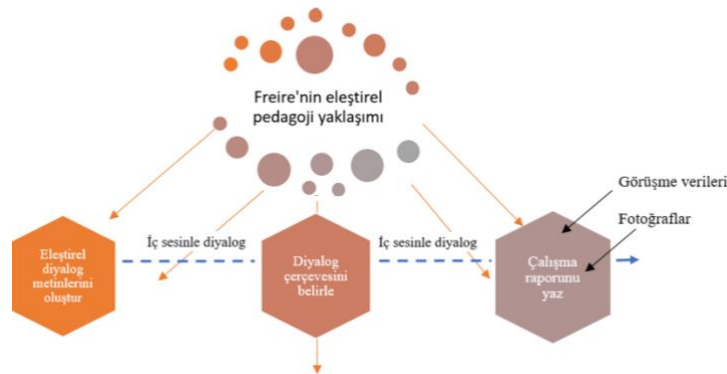
2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın birincil veri kaynağı eleştirel diyalog metinleridir. Freire'nin (2019a) diyalog kavramına atıfta bulunarak adlandırdığım ve üzerine sorgulamalar yaptığım bu metinler, özgürlükçü bir programı tasarlarken yaşadığım dönüşüm sürecimi kaleme aldığım yansıtıcı metinlerdir. Konuya ilişkin kişisel fotoğraflarım, tez danışmanım, oğlum ve doktorant arkadaşım ile yaptığım resmi olmayan görüşmeler, çalışmanın diğer veri kaynaklarıdır. Eleştirel diyalog metinlerini, tez danışmanımla birlikte geliştirdiğim Tasarımcı Yansıtma Formu (Ek A) ile elde ettim. Form, özgürlükçü programın tasarımına ilişkin deneyimlerimi ve yaşantılarımı yansıtabileceğim altı yönergeden oluşmaktadır.

Tasarımcı Yansıtma Formu'nun kuramsal ve kavramsal çerçevesini, Freire'nin (2019a, 2019b, 2019c) radikal eğitim anlayışına yön veren "özgürleşme" kavramı oluşturmaktadır. Başlangıçta yedi yönergeden oluşan formu, kapsam geçerliği için beş eğitim programları ve öğretim uzmanının görüşüne sundum. Uzman dönütleri, uygun olmayan maddelerin olmadığını, yalnızca anlaşılabilirlik adına düzeltilmesi gereken maddeler olduğunu gösterdi. Gerekli düzeltmelerden sonra, tez danışmanımla kurduğum eleştirel diyalog sonucunda yönergeleri tekrar gözden geçirdik ve bir maddeyi çıkararak nihai formu elde ettik. Nihai form için Ek-A'yı inceleyiniz.

2.2. İşlem ve Veri Analizi

Araştırma verilerini toplamak, analiz etmek ve çalışma raporumu yazmak için özgürlükçü bir anlayış benimsedim. Bu bağlamda, kendi işlem adımlarımı ortaya koyan bir model oluşturdum. Araştırmanın işlem ve veri analizi modeli için Şekil 1'e bakınız.

Şekil 1
Araştırmanın işlem ve veri analizi modeli

Yukarıda sunduğum model ile amacım, araştırmamın işlem ve veri analizi sürecinde izlediğim adımları görünür kılmaktır. Bunu yaparken, Freire'nin (2019a, s.15) "...bugünkü varoluşsal soyut durumu halka, onlara meydan okuyan ve bir cevap gerektiren bir problem olarak sunmak zorundayız" fikrini otoetnografik çalışmaya uyarladım. Bu bağlamda, özgürlükçü bir programın tasarım sürecindeki henüz sorgulanmamış mevcut yaşantılarımı, yani çalışmamın nitel verilerini, "Eleştirel diyalog metinleri oluştur" aşaması ile açığa çıkarmayı amaçladım. "Diyalog çerçevesini belirle" aşamasında, dönüşüm sürecimdeki yaşantılarımı bir problem durumu olarak ele alıp, iç sesimle sorgulamak için ihtiyaç duyduğum temaları, nitel verilerin analizi ile ortaya koymayı hedefledim. "Çalışma raporunu yaz" aşamasındaki amacım, eleştirel diyalog metinlerinden elde ettiğim bulguları, görüşme ve fotoğraf verileri ile karşılaştırarak sorgulamak ve dönüşüm sürecime dair ulaştığım gerçekliği otoetnografik metinlere dökerek anlamak ve anlatmaktır.

Model doğrultusunda, çalışmamın birincil veri kaynağını oluşturacak eleştirel diyalog metinlerini ortaya koymak için Tasarımcı Yansıtma Formu'nu bilgisayar ortamında doldurdum. İlişkili paragraflardan eleştirel diyalog metinlerini oluşturduktan sonra, elde ettiğim metinleri tekrar tekrar okudum. Metinleri okurken, Freire'nin (2019a, 2019b) özgürleşme ve praxis kavramına yönelik fikirlerini göz önünde bulundurarak anahtar kelimeler belirledim. Anahtar kelimelerden yola çıkarak üç diyalog çerçevesi belirledim. Yansıtma formumun kavramsal ve kuramsal altyapısı Freire'nin fikirleri üzerine olduğundan, ortaya çıkan diyalog çerçeveleri, Creswell'in (2017) deyimiyle araştırma sonucunda bulmayı umduğum olağan temalardı. Tablo 1'de söz konusu anahtar kelimeler, diyalog çerçevesi ve diyalog çerçevesini destekleyen Freire'nin fikirleri verilmiştir.

Tablo 1

Anahtar kelimeler, diyalog çerçevesi ve diyalog çerçevesini destekleyen Freire' nin fikirleri

Anahtar Kelimeler	Diyalog Çerçevesi	Diyalog Çerçevesini Destekleyen Freire'nin Fikirleri
Merak etme, fark etme	Gerçekliğin farkına varma	Ezilenlerin pedagojisi, ezilenlerin hem kendilerinin hem de onları ezenlerin insandışlaşmanın cisimleşmeleri olduğunu fark etmelerinin bir aracıdır (Freire, 2019a, s.67) Dünya üzerindeki varlığımız "var" olmaktan çok daha ötedir, bir "mevcudiyet" tir; dünyayla ve ötekilerle ilişki içindeki bir "mevcudiyet". Ötekini "ben olmayan" olarak tanımlayıp kendinin farkına varan bir "mevcudiyet" (Freire, 2019b, s. 64-65).
Sorgulama, diyalog, eleştirel tartışma, düşünme	Eleştirel sorgulamaya geçiş	Hem öğretmenin hem de öğrencilerin asıl amacının edilgen bir sözde diyalog değil, gerek konuşarak gerekse dinleyerek açık ve meraklı bir sorgulama olduğunu bilmeleri ve hem öğretmenin hem de öğrencilerin epistemolojik merakı içselleştirmeleridir (Freire, 2019b, s.127). Problem tanımlayıcı eğitimde insanlar, kendilerini içinde buldukları ve kendilerindeki dünyada var olma tarzlarını eleştirel olarak kavrama gücünü geliştirirler; dünyayı sadece durağan bir gerçeklik olarak değil, süreç içindeki dönüşüm içindeki bir gerçeklik olarak anlamaya başlarlar (Freire, 2019a, s.101-102).
Dönüştürme, değiştirme, harekete geçme, mücadele etme	Dönüştürme eylemine geçme	Özgürleşme bir praksistir: İnsanların üzerinde yaşadıkları dünyayı dönüştürmek için düşünmesi ve eyleme geçmesidir (Freire, 2019a, s.97-98). Problem tanımlayıcı eğitim, yaratıcılığa dayanır, gerçek düşünceyi ve gerçeklik üzerinde eylemde bulunmayı teşvik eder; böylece de insanın, sadece sorgulayıcı ve yaratıcı dönüşüme katıldığı zaman özgün bir varlık olma yetisine karşılık verir (Freire, 2019a, s.102).

Diyalog çerçevesini belirledikten sonra çalışma raporunu yazmaya başladım. Raporu yazma ve araştırmamın ikinci verilerini toplama süreci eş zamanlı olarak ilerledi. Eleştirel diyalog metinleri üzerine iç sesimle diyalog kurarak raporumu yazmaya başladım. Raporu yazarken, kişisel fotoğraflarımı, tez danışmanım, oğlum ve doktorant arkadaşım ile yaptığım görüşme verilerini araştırma kapsamına aldım. Kişisel fotoğraflar, oğlumun fotoğrafını, tez danışmanımın bana verdiği dönütleri ve defterime çizdiğim tasarım modellerimi kapsıyordu. Yaşı gereği ve annelik kimliğimin korumacı tutumundan dolayı oğlumun fotoğrafı bu makalede yüzü gizlenerek verilmiştir. Etik kurallar gereği kişisel verilerin gizliliğine dikkat

ettim. Bu bağlamda resmi olmayan görüşme verilerini raporumda sunmak için tez danışmanım ve doktorant arkadaşımın onayını aldım ve kendi adımı H. doktorant arkadaşımın adını Y. kısaltmalarını kullanarak gösterdim. Ayrıca, e-posta yazışmalarımıza ait bazı kesitleri içeren fotoğrafı kullanmak için de tez danışmanımdan izin aldım ve fotoğrafta danışmanıma ait kişisel bilgilerin yazılı olduğu kısımları gizledim.

Resmi olmayan görüşmelerimizde, tez danışmanıma tamamlanmamış çalışma raporumdan kısa kesitler sundum ve konuya ilişkin düşüncelerini sordum. Yüz yüze yaptığımız görüşmelerin ses kaydını aldım. Benzer şekilde, kendisinden bahsettiğim bir kesiti arkadaşım Y.'ye sunarak düşüncelerini dile getirmesini istedim. Görüşmeleri katılımcıların sözlü onayını alarak ses dosyası olarak kaydettim ve Microsoft Word programı ile yazılı metne dönüştürdüm.

2.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada nitel verilerin geçerliğini sağlamak için Creswell (2017) ile Miles ve arkadaşlarının (2014) önerilerini dikkate aldım. Bu bağlamda geçerliği sağlamak için veri çeşitlemesine gittim. Eleştirel diyalog metinlerinin yanı sıra görüşme verileri ve kişisel fotoğraflardan oluşan farklı veri kaynaklarından yararlandım. Ayrıca görüşme verilerinden elde ettiğim bulguların doğruluğu için tez danışmanımın ve arkadaşımın teyidini aldım ve çalışma raporumda doğrudan alıntılara yer verdim. Güvenirlik için ise araştırma raporumda çalışmamın amacını ve veri kaynaklarını detaylı bir şekilde açıkladım. Yanı sıra eleştirel diyalog metinlerinden elde ettiğim verileri görüşmelerden ve fotoğraflardan elde ettiğim verilerle desteklemeye çalıştım.

3. Bulgular, Tartışma ve Sonuç

Çalışmada belirlenen “gerçekliğin farkına varma, eleştirel sorgulamaya geçiş ve dönüştürme eylemine geçme” diyalog çerçevesi doğrultusunda iç sesimle kurduğum eleştirel diyaloglar aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

3.1. Gerçekliğin Farkına Varma

Lisansımı ilköğretim matematik öğretmenliği, yüksek lisansımı eğitim programları ve öğretim alanında tamamladıktan sonra aynı bölümde doktora eğitimine başladım. Doktora eğitimim sırasında, çalışmak istediğim konunun program alanında olacağı konusunda kararlıyım. Nitekim tezimde Freire'nin eleştirel pedagojisini temele alan “özgürlükçü” bir program tasarlamak için harekete geçtim. Eğitimimden dolayı tasarım sürecinden önce program kavramına ilişkin bir gerçekliğim elbette vardı. Dersler devam ettikçe ve alana ilişkin okumalarım arttıkça, program alanına dair bilgilerimi sınırlayan faktörlerin farkına vardım.

Okumalarım eksikliklerimi ve yanlış öğrenmelerimi yüzüme çarpıyordu. Okumakla da kalmıyorduk. Okuduklarımızı hocalarımız ve arkadaşlarımızla uzun uzun tartışıyorduk. Bir ders sırasında, hocamız ve arkadaşım arasında çok kısa bir konuşma geçti. Arkadaşım, Tyler modeline göre... ile başlayan bir cümle kurdu. “Öyle bir model yok; çıkarın hemen telefonlarınızdan, orijinal kaynaklara bakın bakalım” dedi hocamız. Kontrol ettiğimizde Tyler modeli diye bir şey yoktu o bir yaklaşımdı. Ama biz hep böyle gördük. Hatta alanda önde gelen bazı hocalarımızın kitabında da bu şekilde yazıyordu. Ana kaynağa gitmem gerektiğini biliyordum ama o gün bunun şart olduğunu öğrenmiştim.

İlerici bir eğitim praksişi eleştirel merakı teşvik etmeli ve eğitimciler içerikle kalmayıp doğru düşünebilmeyi de öğretebilmelidir (Freire, 2019b). Hocamın küçük bir uyarısı merakımı harekete geçirmişti. Birincil kaynaklara ulaşma çabam sonrasında akademik yazılardaki intihalleri ve yanlışları fark etmeye başladım. Popüler akademisyenlerin yazdığı ve çok satan kitaplarda hata olabileceğini o zamana kadar pek düşünmemiştim. Dahası, nitelikli kaynakların hangileri olduğu konusunda pek fikrim yoktu. Fakat bir şeyin farkındaydım ki o da program alanına ilişkin öğrenme yanlışlarım ve

eksikliklerimin olduğuydu. Uygulamalı bir ders kapsamında tasarlamaya çalıştığım programa ilişkin hocamdan sürekli olumsuz dönüt aldığımı hatırlıyorum.

Hocam *“Öğrenen ihtiyacı odaklı esnek bir program tasarlıyorum diyorsun ama hala Tyler, Ertürk yaklaşımını kullanıyorsun”* demişti. Teorik bilgilerimi uygulamaya yansıtamıyordum. Okudukça fark ettim. Ben kalıpların dışına çıkmak istediğim halde çıkamıyordum. Ön öğrenmelerimin eksikliği, yanlış öğrenmelerim ve yanlış kaynak seçimlerim program tasarımı beni zorluyordu.

Kalıpların dışına çıkamamak... Freire'nin “bankacı eğitim modeli” olarak adlandırdığı geleneksel eğitimin getirilerinden biri olsa gerek. Bu modelde anlatılanlardan bağımsız olarak anlatma süreci, cansızlaşma ve taşlaşma eğilimindedir. Çünkü öğretmenler, gerçeklikten durağan, hayattan kopuk ve öngörülebilir bir şey olarak bahseder. Geleneksel eğitimde öğretmenlerin görevi, öğrencileri bu gerçeklikten ve anlam kazandığı bütünlükten bağımsız içeriklerle doldurmaktır (2019a). Ben de gerek lisans gerekse lisansüstü eğitimlerimde, program kavramına ilişkin bana sunulanı sorgulamadan aldığımı fark ettim. Tez danışmanım, durumumu ilk fark edenlerden biri olmalı ki program algıma ilişkin verdiği dönütlerin birinde Tyler ve Ertürk dışında okumalarda bulunmam gerektiği konusunda beni uyarma ihtiyacı hissetti. Aynı süreçte danışmanımdan Türkçeyi etkili kullanmam gerektiği konusunda bir dönüt daha aldım.

Türkçeyi etkili kullanmak... Bir eksikliğim daha açığa çıkmıştı. Konuya ilişkin savunmam ise şuydu: Ben matematik öğretmeniymim. Türkçeyi doğru ve etkili kullanmak ülkemizde halk arasında “sayısal” diye nitelendirdiğimiz fen bilimleri bölümlerinden mezun olanlarda olması pek muhtemel eksikliklerden biri olsa gerek. İlgi ve merak eksikliği gibi bireysel hatalarımı kabul etmekle birlikte, ortaöğretim ve lisans derslerinde felsefe, sosyoloji gibi derslerin azlığının, bu durumun temel nedenlerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Mevcut makaleyi yazarken, programın tasarım sürecinin başında yaşadığım zorluklara ilişkin tez danışmanımla sohbet etme şansım oldu. Danışmanım bana şunları söyledi: *“Tezin başlangıç aşamasında sen Freire’yi Tyler gibi yorumluyordun. Çünkü geçmişten getirdiğin Tyler’a yönelik bilgi ve beceriler o kadar sende yer etmişti ki, Freire’nin farklılığı, bilgiye olan yaklaşımını tam olarak yansıtmıyordun”. Ben, kilidi değişen bir kapıyı, eski anahtarım ile açmakta ısrar ediyordum. Durumumun farkına varıp, yaşadığım dönüşüme ilişkin hocama düşüncelerini sorduğumda “Bunu kendin yaptın, ben sana bunu önermedim. Biz sadece Freire’yi tartıştık seninle”* şeklinde dile getirdi.

Freire’nin eğitim anlayışını yansıttığı problem tanımlayıcı eğitimde, “Öğrenciler-artık uysal dinleyiciler değildir-artık öğretmenlerle diyalog içerisinde eleştirel araştırma ortaklarıdır. Öğretmen öğrencilere malzemeyi üzerinde düşünmeleri için sunar ve öğrenciler kendi düşüncelerini ifade ederken o da önceki değerlendirmelerini yeniden gözden geçirir” (2019a, s.99). Danışman hocamın tutumu, Freire’nin fikirleri ile tutarlıydı. Doğru olanın ne olduğunu bana söylemek yerine, ortada bir sorun olduğunu fark etmemi sağladı. Programa ilişkin gerçekliğimle kendim yüzleşecek ve onu kendim dönüştürecektim.

3.2. Eleştirel Sorgulamaya Geçiş

Doktora eğitimim, şimdiye kadar eğitimlerimden biraz farklıydı. Eğitim hayatım boyunca ilk defa dersleri hevesle takip ediyordum. Okuyor, araştırıyor ve diğer öğrencilerle tartışıyordum. Bu “farklı” eğitim, derslere olan ilgimi canlı tutuyordu. Tartışmalara hocalarımız da katılıyordu. Düşüncelerimi dile getirmekten çekinmiyordum. Ders anlatan öğretmen ve dersi anlamaya çalışan öğrenci rollerimizden sıyrılmıştık. Sonraları, bu sürecin yukarıdaki satırlarda dile getirdiğim problem tanımlayıcı eğitim ile örtüştüğünü fark ettim.

Problem tanımlayıcı eğitime göre özgürlükçü eğitim, idrak edilebilir nesnenin, onu idrak edenler tarafından edinildiği bir öğrenme sürecidir. Burada idrak edenlerden kasıt yalnızca öğrenciler değil, aynı zamanda öğretmenlerdir. Problem tanımlayıcı eğitimin praksi, bankacı eğitimdeki dikey ilişki içinde olan öğretmen ve öğrenci çelişkisinin çözülmesiyle başlar. Çünkü eğitim ancak bu çelişkinin çözülmesiyle özgürleşmeye imkân verir (Freire, 2019a). Tez danışmanımın farkında olup olmadığını bilmem, ama programımızı tasarlarken, diyaloglarımız ve öğrenme ortamımız, özgürlükçü eğitimin doğasına uygundu. Bazen tez danışmanımın odasında, bazen kampüsteki ağaçların altında bazen de uzun telefon görüşmelerimizde özgürlükçü öğrenme ortamını sağlamıştık. Tasarımımız üzerine eleştirel diyaloglar kuruyor, Freire’yi birlikte öğreniyor ve “özgürlükçü” programımızı özgürce tasarlıyorduk. İşte o sürece ait bir eleştirel diyalog metnim:

Sonraları, danışmanımla yaptığımız tez görüşmelerinin aslında Freire’nin dile getirdiği eleştirel diyalog ortamına uygun olduğunu fark ettim. Birlikte öğreniyorduk. Çünkü ne danışmanım benim yaptığımı olduğu gibi kabul ediyor, ne de ben onun dönütlerini sorgulamadan kabul ediyordum. Gerekçelerim sağlam olduğunda, hocam değiştirmek istediklerimi onaylıyordu. Tasarım öğelerimiz üzerine eleştirel sorgulamalar yapıyor ve değiştirmek için birlikte hareket ediyorduk.

Freire, öğretmen-öğrenci çelişkisinin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur. Söz konusu çelişkinin ortadan kaldırılmasıyla yeni terimler açığa çıkar: öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğretmen. Öğretmenler artık yalnızca öğretmen kişiler değil, diyalog aracılığıyla artık kendisi de öğrenen kişilerdir. Öğrenciler ise öğrenirken kendileri de öğretendir. Böylece hem öğrenci hem de öğretmen öğrenme sorumluluğunu paylaşır (2019a). Bu bağlamda, öğretmenin rol ve görevi üzerinde mutlak bir değişimi söz konusudur. Öğretmen, öğrenme sürecine rehberlik eden, öğrenmeleri kolaylaştıran ve problemlerin algılanmasında öğrencilerle birlikte şifreleri çözen kişiler haline gelir. Öğrenciler ise problemlerin farkına varan, öğrenme sürecinin eleştirel düşünebilen ortakları ve öznelidir (Cevizci, 2018). Programımızın tasarım sürecinde, ben ve tez danışmanım eleştirel çalışma ortakları haline gelmiştik. Tez danışmanım, bir görüşmemizde bu ortaklığa dair şunları dile getirdi:

Sen Freire okuyup tezinde ilerledikçe, bizim seninle olan diyaloglarımız tamamen eleştirel tartışmaya dönüştü. Dolayısıyla buradaki eleştirel sorgulama tezin kendisinin bir parçası haline dönüştü. Bizim tez görüşmelerimiz hatta e-posta ile yazışmalarımız da normal yazışma ya da konuşma tarzından ziyade bir diyalog halindeydi. Diğer öğrencilerimle farklı olan buydu. Benim bu durumda aklıma gelen şuydu: H. Freire’yi öyle benimsedi ki, birlikte eleştirel sorgulamalar yaparak Freire’yi birazcık aştık bile diyebilirim.

Çoğu zaman yalnız olduğumuz tez sürecinde iletişime açık olmayan bir danışmanla çalışmak şüphesiz zor olurdu. Özmen ve Güç’ün (2013) araştırması da bu fikrimi desteklemektedir. Söz konusu araştırma, doktora öğrencilerinin eğitimleri sırasında danışmanlarından gerekli desteği alamadıkları için bireysel olarak yaptıkları çalışmalarda zorlandıklarını göstermektedir. Bireysel çalışma sonucunda gelen yalnızlık hissini ben de yaşadım. Tez konumun veya tasarımımın çalınma riski gibi durumlar nedeniyle fikirlerimi danışmanım ve aynı danışmana sahip olduğum doktorant arkadaşım Y. dışında kimseyle paylaşmıyordum. Ülkemizde yayımlanmış lisansüstü tezlerinde bile yüksek intihaller söz konusuysen (Toprak 2017), ben yeni bir program tasarımı içeren yayımlanmamış tezimi sır gibi saklamak zorundaydım. Doktora tezi “benim” uzmanlığımın, eğitimin ve belki de yaratıcılığımın bir yansıması olacaktı. Bu durumu kabul etmekle birlikte, doktorantların bu süreçte neden yalnızlığa sürüklendiğini sorgulamadan edemiyordum. Dahası, akademik yalnızlığımın yanı sıra günlük hayatımda da yalnızlaşmaya başlamıştım. İnsan olmanın gerekliliklerinden biri, diğer insanlarla ve dünya ile ilişki içinde olmak değil midir? (Freire, 2021). Ben bu süreçte değil insanlarla birlikte olmayı onlardan daha da uzaklaşmıştım. Eleştirel diyalog metinlerinde konuya ilişkin şunları yazmışım:

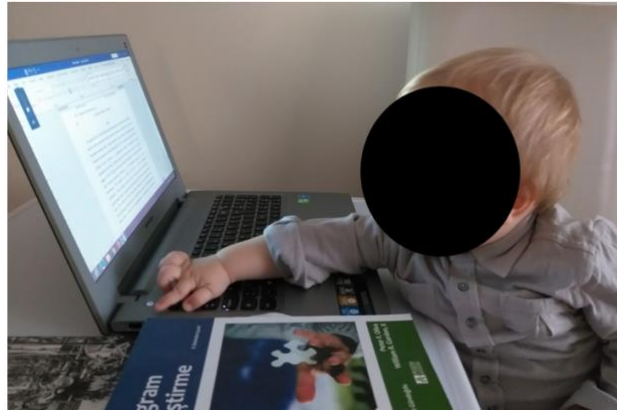
Yalnızdım. Tez yazacağım için çoğu zaman aile yemeklerine katılamazdım. Katıldığım zamanlarda bile, çalışmam gerektiğini söyleyerek erken saatlerde eve dönüyordum. Tatillerim, “Hemen eve dönmem ve tezimi yazmam gerekiyor” fikrinden ötürü kısa sürüyordu. Arkadaşlarımla kahve içme tekliflerini bile iki kez düşünüyordum. Arkadaşım Y. ile şu konuşmaları sıkça yapıyorduk: Artık gezerken, bir yerde kahve içerken aklım yazamadığım tezimde kalsın istemiyorum.

Yalnızlıkla başa çıkmaya çalışırken yaşadığım depresyon, yaratıcılığımı de engellemeye başladı. Odaklanamadığım için programı tasarlayamıyordum. Doktora depresyonu beni ele geçirmişti. Benzer bir süreci doktorant arkadaşım Y.’nin de yaşadığına şahit oldum. Doktora sürecinin başında çok heyecanlı ve mutlu olduğu halde, tezle birlikte ruh halindeki değişimi açıkça görüyordum. Yaptığımız bir görüşmede doktora ilişkin bana şunları söyledi:

Tabii ki benim sosyalliğimi de etkiliyor. Arkadaşlarım çağırıyor ama gitmek istemiyorum yapmam gereken işler olduğunu bildiğim için. Ama oturup düzgün bir şekilde çalışıyor musun dersin, onu da çalışmıyorum. Canım istemiyor, bakmak oturmak istemiyorum. Ailemin yanına gitmek bile istemiyorum... Açıkçası yaşam enerjimi aldığımı bile söyleyebilirim doktoranın.

Freire (2021, s.27) şöyle söyler: “Seçimler yapma yeterliliğini kaybetmiş ve başkalarının seçimine tabi olduğu ölçüde, dış talimatın sonucu olduklarından artık kararları kendisine ait olmadığı ölçüde, insan artık bütünleşmiş sayılmaz”. Doktora yeterlik sınavı, tez önerisi, tez izleme komiteleri, araştırma yapabilmek için gerekli olan resmi yazışmalar, tasarımı oluştururken uzmanlardan almam gereken dönütler veya tez raporumu yazarken bağlı olduğum kalıplar... Gerekliliği tartışılabilir ancak benim üzerimde hep birlikte baskı oluşturdıkları kesindi. Bu ve benzeri baskılar nedeniyle, hayatının gidişatını seçme hakkı olmayan “ben” insanlığımla bütünleşmek yerine daha da parçalara ayrılıyordum.

Parçalarımın biri: oğlum... Bilgisayar başında programımı tasarlamaya çalışırken, mavi gözleriyle bana bakan oğlum, çoğu zaman tam karşıma oturur ve “Seninle oynamak istiyorum, seni istiyorum” diye yalvarırdı. Şekil 2’de bebeklik döneminde annesini taklit eden oğlumun fotoğrafını görebilirsiniz:

Şekil 2

Bebeklik döneminde annesini taklit eden oğlumun fotoğrafı

Tasarımım üzerine çalışırken, ara verdiğim anların birinde onu bilgisayarın başında buldum ve yukarıdaki fotoğrafı çektim. Ne yaptığını sorduğumda, kendisinin de ders çalışacağını söyledi. Oğlumun anne şeması, sürekli ders çalışan bir anneden ibaret galiba. Doktora başladığımda henüz bebektir. Covid-19 salgınının ardından gelen eve kapanma süreci, doktoradaki ders dönemime denk gelmişti. Oğlum kucağımda uyurken, bilgisayar başında katıldığım pek çok ders oldu. Ona düşen, kucağımda sessizce uykuya dalmaktı. Biraz daha büyüdüğünde, tezimle ilişkili olarak özgürlükçü bir programı tasarlamaya başladım. “Anne ders çalışacak” dediğim zaman “Ama ben seninle olmak istiyorum” ile başlayan cümleleri, tasarım çalışmalarına günlerce bazen haftalarca ara vermeme neden oldu ve sonuçta tezimin uzamasına yol açtı. Tez

sürecimin başında bebeklik döneminde olan oğlum, bu makaleyi yazarken benimle rahatlıkla diyaloga girebilecek kadar büyüdüğü için ona konuya dair düşüncelerini sordum. İşte aramızda geçen diyalog:

Ben: Oğlum, annen ders çalışırken ne hissediyorsun?

Oğlum: Üzülüyorum

Ben: Neden?

Oğlum: Çünkü yoruluyorsun.

Ben: Peki ne yapmak isterdin?

Oğlum: Sana kahve getirmek, sana yardım etmek.

Ben: Peki sana daha çok vakit ayırmamı istemez miydin?

Oğlum: Çok isterdim.

Oğlumla olan yukarıdaki diyalogumu metinlere dökerken bile zorlandığım anne kimliğimle karşınızdayım. Bedensel ve zihinsel yorgunluğumun en yakın şahitlerinden biridir oğlum. Lisansüstü eğitimimde anne olmanın dolayısıyla kadın olmanın dezavantajlarını fazlasıyla yaşadım.

Oğlumu ihmal mi ediyorum sorusu ruh halimi ciddi anlamda etkiliyordu. Dikkatimi toplayarak nasıl yeni bir şey üretebilirim? Bu kadar sorumluluk üzerimdeyken okumalarımı nasıl arttırabilirim? Oğlum küçükken babasının tez yazmak için fakültede gece yarısına kadar kaldığını hatırlıyorum. Erkekler için hiç yadırganmayacak bu durum, biz kadınlar için pek mümkün değil. Yanı sıra küçük çocuğun var ona bakmak varken doktora ne gerek vardı da hala okuyorsun gibi eleştirilere maruz kalıyoruz.

Tasarımımı yaparken derin okumalar yaptığım Freire ve eleştirel pedagojisi yalnızca programımın kuramsal alt yapısını oluşturmakla kalmadı, kadın ve anne kimliklerim üzerinde yaptığım eleştirel sorgulamaların da alt yapısını oluşturdu. Her ne kadar Freire'nin (2019a) değindiği ezen-ezilen çelişkisi cinsiyetle doğrudan ilgili olmasa da, ben onun düşünceleri üzerine çalışırken bir kadın olarak kendimi fazlasıyla "ezilen" rolüyle bütünleştirdim. Bu rol en çok kadın ve anne kimliklerim üzerinde etkili olmakla birlikte, doktorant kimliğimi de derinden etkiledi. Çocuğu olsun olmasın, erkek doktorantların bizden daha hızlı ilerlediğine çoğu zaman şahit oldum. Halifeoğlu (2020) çalışmasında kadınların, akademide cinsiyet rollerinden bağımsızlaşmadığı için erkeklere göre daha yavaş ilerlediğini dile getirmektedir. Ergöl ve arkadaşları (2012), 291 kadın akademisyenle yaptığı çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun geleneksel olarak kadına yüklenen yemek pişirme, bulaşık yıkama, çamaşır yıkama, ütü yapma, giysileri onarma ve çocuklara yemek hazırlama gibi rolleri yerine getirdiği görülmüştür. Bu bağlamda, ev içindeki sorumluluğunun kadınlar üzerinde daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim benim içinde aynı durum söz konusuydu. Sorumluluklarım bir hayli fazlaydı.

Bir kadın ve anne olarak üzerimdeki sorumluluğun çok fazla olması ister istemez "neden" ile başlayan cümlelerimin ardından yaşadığım tahakkümleri sorgulamama sebep oluyordu. Freire (2021) şöyle söyler: "İnsanlar, kendi bağlamlarından doğan öneri ve sorunları algılama ve bunlara karşılık verme güçlerini geliştirmek ve sadece diğer insanlarla değil dünyalarıyla diyaloga girme yeteneklerini arttırmak suretiyle geçişli hale gelirler" (s.41). Bir kadın ve anne olarak yaşadığım zorluklar üzerine iç sesimle diyaloga girerek Freire'ye göre daha geçişli hale geldiğimi söylemek yanlış olmaz. Ancak bu yeterli değildi. Bir şeyleri değiştirmek için mücadele etmem gerekiyordu. Tüm bu süreçlerden sonra geriye dönüşüm hareketimin son aşaması kalmıştı: dönüştürme eylemine geçme.

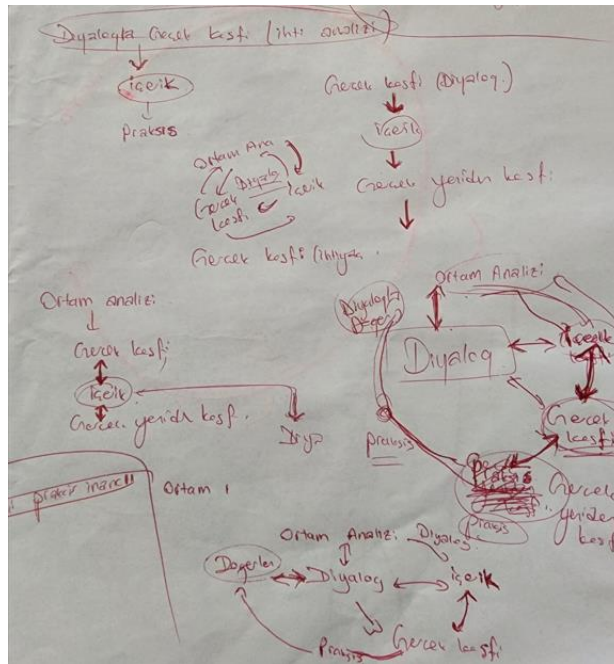
3.3. Dönüştürme Eylemine Geçme

Hümanistik ve özgürlükçü bir pedagoji olması bakımından, ezilenlerin pedagojisinin açıkça seçilen iki ayrı aşaması vardır: Birinci aşamada ezilenler içinde ezildikleri dünyayı deşifre ederler ve praxis aracılığıyla bu dünyanın dönüştürülmesine kendilerini adarlar. İkinci aşamada ki bu aşamada içinde ezildikleri gerçeklik zaten dönüştürülmüştür, bu pedagoji ezilenlere ait olmaktan çıkar ve sürekli özgürleşme sürecinde tüm insanların pedagojisi haline gelir (Freire, 2019a, s.73).

Program tasarımı kuramsal alt yapısını oluşturan Freire'nin eleştirel pedagoji ilkelerini açığa çıkarmak için, onun çalışmalarına ait olan yukarıdaki satırları ve daha nicelerini defalarca okudum. Zamanla, okuduğum satırların kendi gerçekliğimle örtüştüğünü fark ettim. Okumalarım derinleştikçe, ezildiğim dünyayı tüm kimliklerimle beraber deşifre etmeye başladım. Fakat bu yeterli olmayacaktı. Dönüşüm için eyleme geçmem gerekiyordu.

Freire'nin fikirlerini yalnızca okuyup geçmedim; mücadele etmem gerektiğini anladım. Tasarımda karşılaştığım eksiklerimi fark edip bu eksikleri kapatmak için uğraştım. Felsefe ve sosyoloji kitapları ile alanda öne çıkan dergileri okumaya başladım. Eğitim sisteminin sunmadığı bu bilinci değiştirmek ve başka kişilere de anlatmak için çabalıyordum.

Dönüşüm hareketimde doktorant kimliğim, özgürlükçü bir program tasarlamakla işe başladı. Tasarım modelime ilişkin ilk denemelerimi gösteren fotoğrafı Şekil 3'te inceleyebilirsiniz:

Şekil 3

Tasarım modelimin ilk denemelerine ilişkin bir fotoğraf.

Beyaz bir defter sayfası, tasarım modelim için bana özgür bir alan sağlıyordu. Mekândan, zamandan bağımsız bir alan... Kimi zaman masa başında, kimi zaman uzanıp bir film izlerken ya da kimi zaman oğlumla oynarken bir anda beliren fikirlerimi kâğıda aktarabiliyordum. Tasarlamak ve yeni bir şeyler ortaya çıkarmak, işin en keyifli yanıydı.

Demokratik ve pedagojik açıdan çalışılabilecek bir ortam, öğrencilerin deneyimleri sonucunda öğrenmesine fırsat sunar (Freire, 2019a). Ben de en rahat ettiğim ortamlarda, defalarca düşünerek, çizerek ve silerek programın tasarım modelini oluşturmaya çalıştım. Program tasarımının özgün öğelerini ortaya çıkarmak için Freire'nin fikirleri üzerine derinleşmem gerekiyordu. Eksikliğini fark ettiğim felsefe ve sosyoloji alanlarında okumalar yaptım. Freire üzerine çalışan ve uzmanlığını sosyal bilimler üzerine yapan kişilerin makalelerini okurken dili ne kadar etkili kullandıklarını gördüm. Bir

akademisyen adayı olarak, Türkçeyi daha etkili kullanmaya özen göstermeye başladım. Dilini beğendiğim makalelerdeki dikkat çeken cümleleri defterime not aldım. Tez danışmanımın bir önceki başlıkta sunduğum dönütünden yaklaşık bir buçuk yıl sonra konuya verdiği yeni bir dönütü Şekil 4'te sunuyorum:

29 Kasım 2021
Bu da muhteşem.

29 Kasım 2021
Hatice, dilin çok gelişmiş, nasıl başardın?

Şekil 4

Tez danışmanımın akademik dilimin gelişimine dair dönütü

Sosyoloji ve felsefe alanlarında yaptığım okumalar ile Freire'nin eğitimde dair görüşlerini derinlemesine sorgulamam, bir doktorant olarak yaşadığım dönüşümün temelini oluşturdu. Bu dönüşüm, tezim için geliştirdiğim programı özgürlükçü bir bakış açısıyla tasarlamama yardımcı olurken, akademide daha özgün ürünler ortaya koymayı hedefleyen ve mevcut sorunlara yönelik çözüm üretmek için harekete geçen bir kimliğe bürünmemi sağladı.

Freire (2019a), eğitimde bildirileri reddederek iletişimin harekete geçmesi gerektiği fikrini savunur. Bu düşünceden hareketle, tez sürecimin başında özgün ancak diyalogun işe koşulduğu bir program tasarlama düşüncem yokken, Freire'nin eleştirel pedagoji yaklaşımı ile birlikte diyalog temelli ve öğrenenlerin aktif katılımını sağlayacak daha özgürlükçü bir program tasarlama düşüncesini benimsedim. Bunun için; tez danışmanımla kurduğum eleştirel diyalog ortamında, programın özgün öğelerini belirlerken, geleneksel kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalmak yerine özgün adlandırmalar yapmayı tercih ettim. Tasarım modelinde de özgünlüğü ön plana çıkarmaya çalıştım. Modelde ve tasarım öğelerinde gerçekliğin farkına varma, özgürleşme, dönüşüm için harekete geçme ve diyalog vurgusu ön plandaydı. Ayrıca, tasarım öğelerinin işlem adımlarını, öğrenenlerin sürece aktif katılımına imkân verecek şekilde yapılandırdım. Çünkü Freire (2019a), insanı dünyadan soyutlanmış bir varlık olarak görmez ve öğretmenlerle öğrencilerin, dünyaya ilişkin gerçekliği deşifre etmekte ortak amaçlı olduğunu savunur.

Doktorant kimliğimden sonra öğretmen kimliğimdeki dönüşüme değinmek istiyorum. Tasarım sürecinde öğrendiklerim mesleki gelişime de katkıda bulundu. Özellikle Freire'nin "diyalog" vurgusu üzerine derinlemesine çalıştıktan sonra, öğrencilerimle olan diyaloguma daha fazla önem vermeye başladım. Matematik alan bilgisiyle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, öğrencilerimle pedagojik gelişimi besleyecek diyaloglara girmeye başladım. Bunun bir örneğini proje ödevleri üzerinden verebilirim.

Öğrencilerimi araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmek için verdiğim proje ödevlerinde, öğrencilerim bana genellikle benzer çalışmaları getirirdi. Oysa ben onlara konu seçme hakkı tanıyordum. Tasarım sürecinde diyalog üzerine çalıştıktan sonra, öğrencilerimin örgütlenmiş bir içerik içinden dilediğini seçip dilediği türde bir çalışma yapabilmelerine olanak sağladım. Bunu yaparken, ödevlerini teslim etmeden önce benimle fikirlerini tartışmalarını istedim. Öğlen aralarında ya da teneffüslerde projeleri üzerine eleştirel tartışma ortamı kuruyorduk. Daha iyi nasıl olabilir sorusuna beraber cevap arıyorduk. Derslere ilgisi olmayan bir öğrencime sevdiği K-pop sanatçılarının resimlerini projesinde özgürce kullanabileceğini söylediğimde, kendi kuşağının konuşma diliyle bana şöyle söylemişti: "Öğretmenim çok kafa öğretmensiniz". Onlar benden, yaratıcı fikirlerinin matematiksel açıdan doğruluğunu öğrenirken, ben de onlardan Z kuşağının zevklerini ve konuşma dilini öğreniyordum.

Freire'ye göre eğitim, öğretmen-öğrenci ilişkisinin çözülmesiyle işe başlamalıdır. Böylece ilişkiyi oluşturan kutuplar aynı anda hem öğretmen hem öğrenci olur (2019a). Öğretmen-öğrenci ilişkisini, eğitim sisteminin imkân verdiği ölçüde çözümlmeye çalışıyordum. Bu anlayışı benimserken yaptığım eylemlerin, öğrencilerimle olan iletişimimi arttırdığı düşünüyorum. Derslerde pek sesi çıkmayan öğrencilerim, teneffüs zili çaldığında bana yeni bir diziden, yeni bir sanatçıdan bahsetmeye başladı. İletişimimiz arttıkça, matematiğe ilişkin düşüncelerini veya derste nerede zorlandıklarını çekinmeden söylemeye başladıklarını fark ettim.

İletişimi güçlendirmek için yaptığım eylemler öğrencilerimle sınırlı kalmadı. Biz öğretmenlerin; öğretim programları, veliler, okul idaresi veya öğrencilerle ilgili konular üzerinden yaşadığımız tahakkümleri sorgulamamız gerektiğini savunuyorum. Mesleğimizi yaparken zihinlerimiz özgür olmalı ki özgür bireyler yetiştirebilelim. Bu bağlamda, tez danışmanımla tasarlayacağımız programı, öğretmenlerin mesleki gelişim eğitimlerinde uygulayarak, meslektaşlarımla dönüşüm hareketine katkıda bulunabileceğimi düşündüm. Notlarıma, "Tasarladığımız programla farkındalığı yüksek, sorgulayan diyalog kurabilen bireylerin yetişmesi için çalışacağım" diye yazmışım. Bu mücadelem, Freire'nin şu fikirleri ile de tutarlıydı (2019, s.124):

"Açık fikirli bir eğitimcinin temel görevlerinden biri, bir toplumsal grubun kendi gerçekliğini okuma/yeniden okuma şekline dikkat ve özen göstermek, böylece bu yeni gerçekliğe dair genel bir kavrayışı aşama aşama teşvik etmektir".

Tasarladığımız programla, meslektaşlarımla öğretmenlik mesleği ile ilgili toplumsal gerçekliğin farkına varmasını sağlayacak ve yeni bir gerçeklik oluşturabilmeleri için onları teşvik edecektim. Kadın ve anne kimliğimi unutmadım elbette. Kadınların ezilen konumundan çıkması için yaptığım mücadeleleri eleştirel diyalog metinlerinde şöyle özetlemişim:

"Bir kadın olarak asla 'okuma bırak, çocuğuna bak' laflarını ciddiye almıyorum. Anne olarak kendimizi geliştirirsek daha nitelikli çocuklar yetiştirebileceğimize dair bir farkındalık oluşturmaya çalışıyorum".

Hemcinsim olan meslektaşlarımla, aile bireylerimle, komşularımla ve iş arkadaşlarımla, toplumsal cinsiyet rollerimiz hakkında eleştirel diyalog ortamı kurmaya çalışıyordum. Kendi değişimim üzerinden onlara örnek verdiğim tartışma ortamlarında, onlar da bana kendi kadın ve anne kavramlarına ilişkin gerçekliklerinden bahsediyordu. Örgütlenmeli, ezilen konumunda olduğumuzu fark etmeli ve özgürleşmek için mücadele vermeliydik. Çünkü "Kendilerini özgürleştirmeleriyle, kendilerini ezenleri de özgürleştirebilecek olan yalnızca ve yalnızca ezilenlerdir" (Freire, 2019a, s.75).

Eğitim, insanları içinde bulundukları bağlamdan kaynaklanan sorunları tartışmaya ve bu sorunlara karşı mücadele etmeye muktedir kılmalıdır. Başkalarının kararlarına bağlı olmak yerine, onları oluşabilecek tehlikelere karşı uyarmalı, onlara bu tehlikelerle yüzleşme gücü ve güveni vermelidir (Freire, 2021). Bu makaleyi yazma sebeplerimden biri de kadın ve anne kimliğim üzerinden yaptığım mücadeleyi anlatarak, ezilen tüm hemcinslerim üzerinde bir farkındalık oluşturmak ve onların hak arama mücadelesine eğitim yoluyla katkıda bulunabilmektir.

3.4. Öneriler

Araştırmada, özgürlükçü bir programın tasarım sürecinde doktorant, anne, kadın ve öğretmen kimliklerim üzerine yaşadığım dönüşüme ilişkin otoetnografik bilgiler elde ettim. Ancak bu süreçte araştırmamda bazı sınırlılıklar vardı. Birincisi, dönüşüm hareketimdeki deneyimlerim, yalnızca doktora tezimin bölümlerinden biri olan özgürlükçü programın tasarım süreci ile sınırlıydı. Benzer amaçlarla, araştırmacılar bir programın uygulama ve değerlendirme sürecindeki deneyimleri üzerine çalışabilir. Bir doktorant olarak tez sürecimin belirli bir kısmına odaklandım. Bu bağlamda

araştırmacılara, lisansüstü tez sürecinin öncesi, sonrası veya tamamında yaşadıkları dönüşüme ilişkin otoetnografik çalışmalar yapmalarını öneriyorum.

Mevcut araştırmamın bir diğer sınırlılığı, dönüşüm hareketimi incelerken Freire'nin eleştirel pedagoji yaklaşımını dikkate almamdı. Gelecekteki çalışmalar, diğer eleştirel pedagoji kuramcılarının düşüncelerini ele alabilir. Ayrıca dönüşüm hareketimi analiz ederken Freire'nin özgürlük, praxis ve diyalog kavramları üzerine inceleme yapmakla beraber, bu kavramların derinine inmek yerine, dönüşümün kendi kimliklerim üzerine etkisine odakladım. Özel olarak bu kavramlar üzerine odaklanan otoetnografik çalışmalar yapılabilir.

Araştırmamın amaçlarından biri doktorant, anne, öğretmen ve kadın kimliklerine sahip bireyler başta olmak üzere insandışılaşmış veya ezilmiş hisseden tüm bireylerin dönüşüm sürecinde farkındalık oluşturarak, onların özgürleşme mücadelesine katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda, incelediğim kimlikler kadın, anne, doktorant ve öğretmen ile sınırlıydı. Söz konusu kimlikler haricinde, toplumda bir arada olduğumuz ve özgürleşme sürecinde birlikte hareket edebileceğimiz erkek, baba, program tasarımcısı, uzman vb. çeşitli kimlikler üzerine benzer araştırmalar yapılmasını öneriyorum.

Kaynakça

- Adams, T. E., Ellis, C., & Jones, S. H. (2017). Autoethnography. *The international encyclopedia of communication research methods*, 1-11. <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0011>
- Ata, L. B. (2016). Bir güvenli site hikâyesi: gündelik hayatın dönüşümüne otoetnografik yaklaşım. *Fe Dergi*, 8(2), 45-61. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000164
- Cevizci, A. (2018). *Eğitim felsefesi* (6.b). Say.
- Diversi, M., & Moreira, C. (2016). Performing between autoethnographies against persistent us/them essentializing: Leaning on a Freirean pedagogy of hope. *Qualitative Inquiry*, 22(7), 581-587. <https://doi.org/10.1177/1077800415617208>
- Ellis, C., Adams, T. E., & Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: an overview. *Historical social research/Historische sozialforschung*, 273-290.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2012). Türkiye'de kadın araştırma görevlilerinin ev ve iş yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 43-49. <https://dergipark.org.tr/en/pub/higheredusci/issue/61477/918007>
- Freire, P. (2019a). *Ezilenlerin pedagojisi: 50.yıl özel basımı* (20. b.). (D. Hattatoğlu ve Ö. Erol, Çev.). Ayrıntı
- Freire, P. (2019b). *Özgürlüğün pedagojisi: Etik, demokrasi ve medeni cesaret*. (G.Kurt Gevinç Çev.). Yordam Kitap.
- Freire, P. (2019c). *Kültür işçileri olarak öğretmenler* (Ç.Sümer, Çev.).Yordam Kitap
- Freire, P.(2021). *Eleştirel bilinç için eğitim* (D.Hattatoğlu Çev.).Ayrıntı.
- Halifeoğlu, M. (2020). Akademik habitusu ve toplumsal cinsiyeti: kadın akademisyenler. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 167-181. <https://dergipark.org.tr/en/pub/inciss/issue/57705/797682>
- LeBlanc, S. S., Spradley, E., Beal, H. O., Burrow, L., & Cross, C. (2022). Being Dr. Mom and/or Mom, Ph. D.: Autoethnographies of MotherScholarship during COVID-19. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 34(3), 28-39. <https://doi.org/10.1002/nha3.20360>

- Miles, M. B., Huberman, A. M., Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: a methods sourcebook*. (3.b), Sage.
- Özmen, Z. M., & Güç, F. A. (2013). Doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejileri: Durum çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 214-219. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1711524>
- Robinson, S., Bowen, A. M., & Lane, J. (2023). Exploring Intersections of Race, Gender, Culture, and Power: Collaborative Autoethnography, Freire, and Model for Reform. *Journal of Business Diversity*, 23(3). <https://doi.org/10.33423/jbd.v23i3.6499>
- Roland, E., & Jones, A. (2023). Co-teaching difficult subjects: Critical autoethnography and pedagogy. *Teaching in Higher Education*, 28(3), 616-631. <https://doi.org/10.1080/13562517.2020.1839747>
- Sondari, P. S. (2023). Reflecting on the Intersection of Critical Pedagogy, Identities, and Spaces: An Indonesian Doctoral Student's Autoethnography. *RELC Journal*, 54(1), 183-196. <https://doi.org/10.1177/00336882211022057>
- Toprak, Z. (2017). Türkiye’de akademik yazı: İntihal ve özgünlük. *Bogazici University Journal of Education*, 34(2), 1-12. <https://dergipark.org.tr/en/pub/buje/issue/37026/424743>

Extended Abstract

Introduction

While designing a libertarian curriculum in the light of Freire's critical pedagogy approach, I realised that I had become ‘oppressed’ and ‘dehumanized’ in Freire's (2019a) terms through my identities as a PhD candidate, teacher, woman and mother. The process that started with my realization brought about a transformation movement through my identities.

The readings I made on Freire's critical pedagogy approach, which constitutes the theoretical basis of the curriculum we designed with my supervisor for my doctoral thesis, created a desire to understand and explain the transformation I experienced in the process. Thus, I believed that by explaining the transformation I experienced, we could struggle together with them in my own process of existence.

In this research, I aim to understand and explain my transformation movement in the design process of a libertarian curriculum in the light of Freire's ideas through my identities as a PhD candidate, teacher, woman and mother. The results may provide researchers with data that integrate the curriculum design process with Freire's ideas of critical pedagogy. In addition, it can contribute to the liberation struggle of oppressed and dehumanized individuals, especially individuals with PhD candidate, mother, teacher and woman identities, by raising awareness in the transformation process

Method

I preferred the autoethnography research design in the study. The data sources of the research are the critical dialogue texts I obtained through the Designer Reflection Form, my personal photographs, and informal interviews with my supervisor, my son, and my fellow PhD candidate. I adopted a libertarian approach to collect, analyse the research data, and write the report, and I created a model that laid out my own process steps.

Findings, Discussion and Conclusion

Within the scope of the study, I determined three dialogue frameworks: “becoming aware of reality, transition to critical inquiry, moving to the act of transformation”.

Becoming Aware of Reality

Before designing a libertarian curriculum, I had a reality about the concept of curriculum. As my PhD classes continued and my research in the field increased, I realised that there were factors that limited my knowledge of the curriculum discipline. I was unable to break out of the mould, and this was in line with what Freire (2019a) calls the 'banker education model' of traditional education. While I insisted on opening a door whose lock had changed with my old key, my supervisor, who was aware of the situation, felt the need to warn me. Instead of telling me what was right, my supervisor made me realise that there was a problem. I was going to face my reality about curriculum on my own and transform it myself.

Transition to Critical Inquiry

In my doctoral education, we were freed from our roles as a teacher, and which teaching and a student, which is learning the course. Later, I realized that this process overlapped with Freire's (2019a) problem posing model of education. While designing our curriculum with my supervisor, our dialogues and learning environment were in accordance with the nature of libertarian education and we became critical working partners in this process.

Inevitably, I found myself questioning why doctoral candidates are driven into loneliness during the dissertation process. In addition to my academic loneliness in the process, I started questioning my identity as a PhD candidate as I started to become lonely in my daily life.

Freire's ideas also made me question the domination of my woman and mother identities. Freire (2021) states: 'People become transitional by developing their power to perceive and respond to proposals and problems arising from their own contexts, and by increasing their ability to enter into dialogue not only with other people but with their world' (p.41). I can say that I became more transitional by entering into a dialogue with my inner voice about my experiences, but this was not enough. I had to struggle to change something.

Moving to The Act of Transformation

Freire's ideas made me realise that I had to struggle for transformation. In this context, I started to read philosophy and sociology books and prominent journals in the field to fill my gaps. Moreover, after studying Freire's emphasis on 'dialogue' in depth, I paid more attention to my dialogue with my students and started to engage in dialogues with my students that would nurture my pedagogical development. My efforts to strengthen communication could not be limited to my students. With the curriculum we designed, I would try to make my colleagues aware of the social reality of the teaching profession and encourage them to create a new reality.

In line with my identities as a woman and a mother, I was trying to establish an environment of critical dialogue with my family members, neighbours and colleagues about our gender roles. In the discussion environments where I gave them examples of my own change, they told me about their own realities regarding the concepts of woman and mother. We had to organize, realize that we were oppressed and fight for liberation.

Recommendations

In the research, my experience in my transformation movement were limited to the design process of the libertarian curriculum, which was one of the parts of my doctoral thesis. For similar purposes, researchers can conduct studies on their experiences in the implementation and evaluation process of a curriculum, as well as autoethnographic studies on their transformation before, after or during the entire postgraduate thesis process. Additionally, in this study, I have

only taken Freire's critical pedagogy approach into consideration. Studies can be conducted on the thoughts of other critical pedagogy theorists. On the other hand, similar studies can be conducted on various identities such as male, father, curriculum designer, expert, etc., which are outside the scope of the study.

Ekler

Ek A: Tasarımcı Yansıtma Formu

Yönergeler
1. Programın tasarım sürecinden önce program alanına yönelik gerçekliğim neydi? Bu gerçekliğime ilişkin eleştirel sorgulamayı nasıl yaptım?
2. Programın tasarım sürecinden önce Freire'nin eleştirel pedagojisine ilişkin merakım nasıl ortaya çıktı?
3. Freire'nin eleştirel pedagojisi, program tasarımlarına ilişkin bende nasıl bir dönüşüm hareketini oluşturdu?
4. Programın tasarım sürecinde, tasarlanan programa ilişkin eleştirel sorgulamayı nasıl yaptım?
5. Programın tasarım sürecinde tez danışmanımla eleştirel diyalogumuz nasıldı? Bu diyalog programın tasarım sürecini nasıl etkiledi?
6. Program tasarım sürecinde yaşadığım zorluklar neydi? Bu zorluklarla mücadele etmek için nasıl ayağa kalktım?